

Építészeti vidámságok

A pop art egyik ága előszeretettel használ fotorealista képei létrehozásához kompresszoros festékszóró pisztolyt. A mi Ludwig Múzeumunkban is látható Richard Estes Rappaport Gyógyszertár című képe: New York-i utca tükörképe egy kirakat üvegén. A mellékutcában parkoló Chevroletnek még a rendszáma is olvasható. Képzőművészet és reklám falai átjárhatóká váltak. A hetvenes években itthon is kísérleteztek: Erdély Miklós időjárásálló mozaikkal csinált fotorealista képet az utcán, például a Kálvin tér tüzfalán.

Tüzfal. Ez a mi Budapestünk sajátja. Ha nincs is árulkodó jel egy foton, a sok tüzfalról azonnal megsejthető, hogy Pesten készült. Mert a sok szakaszra bomló és újra meg újra késlekedő városfejlődés cikcakra nőtt házsorokat hagyott ránk. Ami megépült, azt is megszaggatták a bombázások és a forradalom ellen bevett szovjet tankok. Amerikában meg mesterségesen kellett romokat építeni: James Wines Houstonban a Best áruháznak romos homlokzatot tervez. Az elnéptelenedő londoni belváros emeleteire felkúsznak a hippidivatüzletek cégerei. A Carnaby Street háromemeletnyi befalozott ablakosorán pszichedelikus falképek jelennek meg, Rolling Stones-koncertek fénykölteményei, lemezborítók vagy képregények rajzmodorában.

A posztmodern építészete tudatosan épít az efféle nagyításra. Robert Stern megújítja és feldíszíti a puritán Adolf Loos Chicago Tribune felhőkarcolótervét. Aldo Rossi egy barokk díszletterv hatására óriás úszó fatornyot épít a velencei Canale Grandén. New Orleansban Charles Moore egy medence köré összeépíti az antik Rómát, a Trevi-kutat és a milánói Victor Emmanuel passzázt (1979). Az ugyancsak amerikai Friday építésszek a baptisták gótikusra kifestett utazó-kápolnabuszainak hagyományát követve építnek kultúrpalotát: az art deco klasszicizmust keverik a gótikával.

A fogyasztói kultúra a vasárnapot már mindennapos fiestává, folyamatos népi ünnepellé alakította Amerikában és a Távols-Keleten. Kazuhiro Ishii 1976-ban

Barcelonai festett balkonok a www.cite-creation.fr címről

Festett tüzfal a Krisztina körút-Mikó utca sarkon

GÁRDI BALÁZS FELVÉTELE

54 ablak címen különféle ablakokkal telelak egy épületet. Több közülük játékosan idéz: például a dominó pótyeit ábrázolja. Arata Isozaki világhírű japán építész az 1996-os Velencei Biennálé japán pavilonját zászlóval itelegető közötti balcseti terelemből oszlopsorával díszíti. Távolsról nem lehet tudni, élők-e a figurák. Michael Graves mikiegér-oszlopokfel díszíti az egyik nagy hollywoodi filmgyár irodaépületét. Még 1969-ben Ron Heron óriás rovarknak képzeli el a jövő városát. Peter Cook pedig olyan városközpontot álmodik, amelyet nagy színes lufik tartanak.

A felfújott oszakai világlámpaállítási paviloncarnok megépült, a hasonlóan elképzelt Kelenföldi pályaudvar viszont nem.

Magyarországon a komoly építészeti ötletek ugyanúgy falakba ütköznek, mint a könnyedebb tréfák. De az építészet világa egyre inkább összefonódik a reklámmal. És ott szabad a tréfa. A humor mindenestire emberibb, mint a modernnek bigott építészeti puritanizmus.

Most például, amikor a nagy világcégek óriás dobozokkal vonzzák a vásárlót és a multiplexnézőt, egyszerre több felől is érkeznek ötletek egy emberarcúbb városi közeg létrehozására. Fialat grafikusok, köztük Lantos Nagy Balázs az óbudai hőerőmű roppant kéményét szeretné befesteni a festőművész és zöldaktivista Hunderwasser bécsi sikere nyomán. Az ő hagymakupolás, de Jancsi és Juliska mézeskalács házára is em-

lékeztető építészetére több millió turista kíváncsi évente, és ez külön szuvenírüzletét generált.

Még a hetvenes években a párizsi Pompidou Központ építéskor az óriási gépépület ellensúlyozására a környék tűzfalaira illuzionista képeket festettek: ott a régi Párizs sétál, zöldeket árul, illatos pékséggel hívogat a falakon. Az emeleti ablakokban, erkélyen valaki fest, más virágot locsol, cica illegeti magát. New Yorkban a Brooklyn híd hű mása kölcsönöz „kilátást” egy tűzfalal zárt síkatornak. A technika neve tromp l’oeil. Levegőperspektívával festett tökéletes illúzió, víz- és időjárásálló kivitelben. Ideális pótléka lehetne itt, Pesten az akadozó megvalósuló emberléptékű városre-

habilitációnak. Mágikusan hathatna a hivatalnokokra, beruházókra és építészekre: hogy megérezzék e város léptékét, részletgazdagságának hagyományait, és hogy a derű a legendás pesti humor alapja. Lehetne így akár varázserőjük is a tűzfalnak. De egyelőre harmatosak a kísérletek. Nehéz munka, gyakran állvány nélkül kell magas minőséget létrehozni, csak úgy jön létre az illúzió. Ezt a dolgot is tanulni kell.

Egy budapesti önkéntes, *Róbert Nicolette* mérnöként ment Franciaországba, hogy az egyik tűzfal-specialista cégnél kitanulja a festés és a tervezés technikáját. De megszervezte (meghirdette, rábeszélte, pályázaton anyagilag megalapozta), hogy a tanfolyamoknak más szakterületekről, a beruházói oldalról is legyenek résztvevői.

Hazatérve változó sikerrel – egyelőre több hatóság elutasítással, mint igennel – küzd azért, hogy ez az emberibb arculatú reklámlehetőségeket is rejtő üzletág azon a színvonalon induljon Budapesten, ahogyan ezt a franciák csinálják. Hol a műemlékesek, hol az önkormányzat áll ellen, hol megvan ugyan az engedély, de az általa kínált profi munkára nincs elég fedezet.

Drága művészet ez, ha jól művelik. Csak a tervezés több hónapig eltart. Mert Franciaországban – nem a hatóság miatt, hanem a városért – alaposan körüljárják egy-egy ötletet. Környezettanulmányokat folytatnak, amelyhez a város történeti kutatás éppúgy hozzátartozik, mint a környék mai lakóinak színhagyományban örökölt emlékezte, az úgynevezett oral history összegyűjtése.

Bebizonyosodott, amikor a kép elkészül, a környezet érzi, hogy ez az ő alkotása is, hiszen az ő históriái, víz meséi vagy balladisztikus történeti ott láthatók a falon. Így senki nem festi át a képet, és a graffituseknek sem enged! Noha az ő utánpótlásuk is bőszes. Mindenesetre a kitanítandókat ebben a körben is keresni kellene nálunk. Ez kisebb költség volna a városnak, mint a graffitit mosatása.

Szegő György

A színes sötétségtől az ipari építészetet át Las Vegas fényeiig

Az óegyiptomi holtak városai színes képekkel tették kellemessé a lélek túlvilági tartózkodását. A berlini Pergamon Múzeumban láthatjuk a babiloni égetett kerámiák évezredek után is töretlen fényű ragyogását. Tanultuk, hogy a görögök ma puritánnak látszó, anyagszerű építészete erőteljes színekkel volt festve. Kevésbé ismert, hogy az ókor vége felé a római katakombák egyszerűbb lakói éltükben-holtukban színes sötétségben rejtőzködtek – előbb a császári önkény, majd a barbár hódítók elől. A IX. századi pápák azután bevitték a relikviákat Róma falai közé, és majd egy évezredre elfelejtődtek a csodásan festett föld alatti városok. Mert a képek a fényt és a szmogot nehezen viselik, mi is jobbra csak a festmények eltűnését láttuk egy roppant vízióban, Fellini Rómájának egyik jelenetében.

A lelkes és amatőr felfedező a XX. században sok falfestményt tönkrétek, éppen akkor, amikor a felszínen az építészeti ideológusai kiátkozták a házak díszítését. Az épületek puritán mértani idomokká redukálódtak, és a geometria elvontabb üzeneteit a városlakók laikus

többsége nyolcvan éven át mindhiába próbálta megfejteni-megszeretni. A l'art pour l'art szépsége nem kellett a funkcionalista szemlencsén.

A századforduló szecessziója utolsó fellobbanása volt a világ teljességének, amelybe az érzelmek és a színek még magától értetődően beletartoztak. Mondják, a XX. század 1914-ben kezdődött. És többé nem volt görcsmentesen derűs. Azoknak a művészeknek a koloritja, akiket ma szingzagdágként tartunk számon, különféle izmusoknak megfelelően gazdálkodtak képekkel, házaik színeivel. Mint Vasarely, aki különféle ipari technológiákkal házastította össze op-art festészetét. A festett betonnal, a színesre eloxált alumíniummal és acéllal, üveggel és az ősi kerámiával remélte felrázni a modern építészetet a díszítés büntudata keltette apátiából. Túl későn.

Az amerikai társadalom fogyasztói ideológiája megelőzte a város színesítésében. Az ötvenes években meginduló Las Vegas gigantikus, színes, este világító reklámjai átlépték a finomabb ízlés határait. Az európai városok építészeti

kollázsa helyett virtuális városkép hazudja a hiányzó történelmet.

Az Óvilágban is volt idő, amikor az építész az antik kort akarta összekötni a kozmikus utazások jövőjével. A felvilágosodás forradalmi építészete többek között Boullée, Ledoux, Fontaine letisztult, metafizikai ihletettséggel, papíron maradt épülettervei furcsa módon ezután a XX. század diktatúráinak építészetiében támadtak fel. Melnyikov 1934-ben roppant fogaskerékrendszernek tervezte meg a szovjet ipar irodaépületeit, Csernyikov vagy Borisz Jofán és Gejfrejch olyan görög templomot akartak építeni, amelynek timpanonja és oszlopsora között száz emelet van. A középső tornyon mint szobortalapzatot maga Lenin áll, százméternyi aranyozott érc. Igen hasonló ehhez az amerikai McKim, Mead és White New York-i városüzletetervét és általában a klasszicizáló felhőkarcolókat. Berlin Speer-féle modellje és Linz vagy Pozsony átépítési tervei sok elemében rokon architektúrát mutatnak.

A húszas években a Citroën-Bauhaus cég a fotómontázs műfajában a világ

akkori nagyvárosi fejlődését összegzi egyetlen képsorban. New York, Párizs, Berlin magvasútjai, pályaudvari csarnokai, áruháza, felhőkarcolói és bankjai egyetlen homlokzattá nőnek össze a Bauhaus Bücher 8., Moholy-Nagy László által írt Festészet, Fotográfia, Film című kötetének képoldalain. Ezek a futurista tervek a XX. század valóságában gellert kaptak, és a második világháború után a pop artban olyan városi vicekkel szelfdültek, amelyek többé nem a hatalom, inkább a kisemberek világháza tartoznak. Már korábban is akadtak csodabogarok, akik szemben haladtak a gyorsuló idővel. Egy francia postás, bizonyos Cheval, indiai maharadszákat megszégyenítő kertek és palotát épített magának. Igaz, a ház inkább csak szobor volt, mert lakni nem lehetett benne. Az ugyancsak francia Irial Vets pedig vásárolt Broglie-ben egy kisebb templomot, és sokéves precíz munkával kifestetette azt a Sixtus-kápolna freskóinak másolataival. Moszkvában valami hasonlót csináltak a metróban, mondván, ha a század logisztikai valósága elidegenít is, lakjuk be a lakhatatlant!

Ismét lesz bérlet a Madách Színházban

A Macskák című musical 1983-as bemutatója óta nem volt bérlet a Madách Színházban. A felújított tréumban az 1999–2000-es évadra azonban újra többféle bérletet lehet vásárolni. Az öt előadásos sorozat keddre, szerdára, csütörtökre, a nyugdíjas-, illetve ifjúsági vasárnap délutánra, a bemutatóbérlet pedig péntekre szól.

A színház tervezi, hogy bemutatja Az ember tragédiáját, a Nyomorultakat, Müller Péter darabját, A vámpírok árnyékában címmel és Szomorú Dezső

művét, a Szabóky Zsigmond Rafaelt. Új zenés darab is várható: a Beszterce ostromából Tolcsvay László és Müller Péter Sziámi készített musicalt. Előkészületben van egy vígjáték és egy nyári musical is.

A legolcsóbb bérlet ára 2050 forint, a legdrágábbé 9500 forint. A bemutatókora szólóért legkevesebb 2250, legfeljebb 18650 forintot kell fizetni. A nyugdíjasoknak és a diákoknak szóló bérletekért 1750–8300 forintot kérnek. Sz. K.

Svéd lemezen a budakeszi Rémember

Külföldi bemutatkozás előtt áll a budakeszi Rémember zenekar. Az együttest menedzselő cég ugyanis aláfirt egy szerződést, amelynek alapján a Rémember Needles című száma felkerülhet egy svédországi válogatás-CD-re.

A rasszizmus elleni demonstrációnak szánt, fiatal európai zenekarokat bemutató kiadványon a harmadik lesz a budakeszi együttes száma.

A lemezzel együtt egy sor külföldi fellépési lehetőség is jár: a zenekar június elején svéd fesztiválokon szerepel, és Stockholmban is játszik. Terveik szerint júliusban finnországi rockfesztiválon, illetve Helsinkiben lépnek fel, majd Portugáliába utaznak. A hazai közönség főleg vidéki helyszíneken láthatja-hallhatja ezen a nyáron a Rémembert.

L. K.

TERÍTÉKEN

Titkos felvétel

A Visegrádi utcai Leroy legnagyobb titka egy biztonsági kamera. Vajon mit keres egy vendéglőben? Kit figyel kicsoda? És legfőbbképpen miért? Múszak végén minden bizonytalannak leül a teljes személynéz, és lényeglátó főnökei irányításával elemzi az azt naponta munka felvételeit: hosszan elidőznek egy ügyetlen mozdulatnál, egy rossz helyre tett kenyereskosárnál, és hajnalig tanakodnak arról, miként lehet alaposabban, kedvesebben és kifinomultabban vendégeik kedvére tenni.

Aztán van még egy homályos pont: vajon miért olyan a hely bejárata, mintha az ember egy zártkörű és titkos klubba érkezne? Szűk ajtó, szinte észre sem venni, kényelmenten, nyomott kis folyosó, újabb szűk ajtó – és feltárul egy óriási méretű

vendéglő. Ha ezen a ponton megállunk, és kissé balra, felfelé tekintünk, széles mosollyal üdvözölhetjük a kamerát és az éjszakai elemző stábot.

Megjöttünk, rengetegen vannak, látjuk, hogy bejártott helyre érkezünk. Jó napot, szervuszok, mi leszünk majd azok, akiknek a pincér elfelejti kihozni a levest, azok, akik súlyos órákig üldögélünk majd itt, és várunk. Mi leszünk azok, akikre a fiatal pincérfiú folyton mosolyog, ráadásul jól mosolyog, akikkel mestersen elhítheti, csak az a fontos, hogy mi jól érezzük magunkat, majd mi leszünk azok, akiket jól örakra elfelejt.

Mi fogunk nemsokára egy sarakasztalnál álmélkodni, milyen kitűnően keverik a Mojito koktélt, és hogy mennyire jó tud lenni a friss tin-

tahalkarika fűszeres salátával előételként, meg azon, hogy milyen könnyű átvérni az embereket a belsérin carpaccióval, de itt mégsem teszik, és olyan könnyű, rafinált éltelt készítenek belőle egy kis pesto hozzáadásával, hogy mind a tíz ujjunkat megnyaljuk utána.

Mi leszünk majd azok, akik érdeklődéssel figyeljük a finom fiúk és a bonyolult lányok felvonulását, megállítjuk, hogy a Leroy minden ízében tipikusan divatos hely, sok fekete testre feszülő pólo, szolárium, tompa tekintetek, lányhasak és Hajas Tibor.

De mi leszünk majd azok, akiket ez az egész nem érdek, mert a csúfosan elfelejtett és kihagyott leves után a kissé száros, de mégis kiváló malájteszta scampival jobban leköti figyelmünket. Mi fogunk majd egymás tányér-

jából versenyezve pompás kuszkuszt enni, és elmerengeni a gyömbéres csirke-, marha- és kacsahús bonyolult ízén, és elismerőleg mi állapítjuk meg, hogy a Tom kedvence nevű étel mennyire a helyén van egy ilyen elegáns-kodó, se nem kocsma, se nem vendéglőben.

Állunk az ajtóban, nézünk a kamerába, és még nem tudjuk, hogy két és fél óra múlva fehérscsi mousse-t és gesztenyes virginia desszertet kóstolgatunk egy meglepően jól sikerült ebéd végén, pincéruktől cserbenhagyottan, eltelve a sok egyforma vendég látványától, szánkban erős, kissé toladó, de jól eső izekkel.

Jó napot, ketten vagyunk, és ebédelni szeretnénk.

**Konyha: ereje teljében
Kiszolgálás: ereje fogytán
a Wittman fiúk**